

МОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Сьогодні мовна освіта зорієнтована на виховання особистості, здатної вільно і комунікативно доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, створювати комфортні умови для обміну інформацією. Щоб виховати таку особистість, потрібні відповідні педагогічні умови для організації навчання мови на комунікативно-діяльнісній основі.

Нова лінгводидактична термінологія викликана до життя необхідністю формувати сучасну людину як мовну особистість, здатну до мовленнєвої діяльності в усіх її видах і формах. Мовна особистість, на думку авторів Концепції, "забезпечує розширення функцій державної мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, природне бажання повернутися в своєму щоденному побутовому спілкуванні до перерваних родинних традицій, до відродження традицій народної культури у спілкуванні [3]. Поряд із цим терміном часто функціонує поняття національно-мовна особистість – людина з високим рівнем національної свідомості, сформованої на основі рідної мови.

На думку авторів "Словника-довідника з української лінгводидактики", "мовна особистість – це такий носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття й відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку" [5].

Мовна особистість – мовець, який розширює функції мови, творить україномовне середовище в усіх сферах суспільного життя, відроджує культуру, традиції народу, подає зразки висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою. Саме таку мовну особистість мав на увазі І. Огієнко, розробляючи рідномовні обов'язки громадян України [4].

Мета нашої статті з'ясувати сутність, зміст та завдання мовної підготовки студентів – майбутніх юристів у ВНЗ МВС України.

Так, курс української мови професійного спрямування у вищому навчальному закладі органічно продовжує формування національно-мовної особистості, розширює мовну компетенцію майбутнього спеціаліста у професійній сфері. Студенти мають усвідомити, що мовленнєва діяльність – це вид діяльності, для якої характерні предметний мотив і цілеспрямованість. Вона складається з кількох фаз – орієнтування, планування, реалізації мовленнєвого плану і контролю. Якщо мовлення визначається як своєрідний специфічний спосіб формування і формулювання думки засобами мови" [2], то мовленнєва діяльність розглядається як система мовленнєвих дій, що забезпечують спілкування – взаємодію двох або кількох мовців з метою обміну інформацією. Акцент переноситься з традиційної настанови на формування навичок професійної комунікації на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості, оскільки особистість молодшої людини формується переважно на мові, на її лексичному запасі слів і розкривається як яскрава освічена індивідуальність. Курсанти та студенти повинні вміло користуватися мовою, щоб успішно вирішити свої професійні завдання, ефективно вплинути на правопорушників у професійному спілкуванні, а також для покращення правового виховання населення і підвищення рівня культури професійної діяльності і спілкування. Саме тому ми акцентуємо увагу курсантів, студентів, слухачів, ад'юнктів нашого університету на досконале знання мови. Для того, щоб рідне слово було мудрим і прекрасним треба докласти багато зусиль.

Процес формування у курсантів та студентів мовленнєвої компетенції під час вивчення курсів "Українська мова за професійним спілкуванням", "Мова ділових паперів" потребує від викладача-словесника розв'язання низки завдань, зокрема таких.

- Дати студентам та курсантам певну суму знань з української мови, що стала б основою для вироблення наукового світогляду, а також мовленнєвих умінь і навичок.
- Навчити користуватися багатством мовних засобів, сприяючи постійному поповненню їхнього словникового запасу, розвитку й урізноманітненню граматичної будови мовлення.
- Удосконалити навички й уміння студентів та курсантів використовувати юридичну термінологію у фаховому мовленні, забезпечуючи високий рівень мовної культури.

Успішний розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь може бути лише за умови систематичної й цілеспрямованої роботи, що передбачає активну мовну діяльність студентів та курсантів на основі різних видів вправ, які б сприяли оволодінню мовними нормами, а також уміннями висловлювати власні думки (усно й письмово) відповідно до комунікативного завдання.

Володіння мовою професійного спілкування – це, по-перше, знання спеціальної термінології, і особливості побудови синтаксичних конструкцій, тексту тощо, по-друге, уміння використовувати ці знання на практиці, доречно поєднувати вербальні, паравербальні та невербальні засоби спілкування відповідно до ситуації, мети, тобто сформованість комунікативних навичок.

Отже, для того, щоб професійне мовлення працівників правоохоронних органів було досконалим на практичних заняттях основна увага зосереджувалась на різних видах словникової роботи, наприклад:

1. Робота щодо викорінення суржика з юридичної сфери.
2. Робота щодо розмежування подібних за звучанням, але різних за значенням паронімічних слів (норматив – нормативність, погроза – загроза, доплата – доплачування, засвідчення – посвідчення, опіка – опікунство тощо).
3. З'ясовуються значення нових, невідомих студентам раніше слів, і за словником пояснюється їх написання, походження, сфера вживання (делікт, експертиза, санкція).
4. Велику увагу приділяємо перекладу слів, складним випадкам перекладу слів, словосполучень, речень.
5. Особливу увагу звертаємо на вживання прийменників, адже тут відсутня повна відповідність їх в українській та російській мовах. Знову звертаємося до сталих словосполучень: "по приказу – за наказом", "по призначенню – за покликанням", "младший по званню – молодший званням", "согласно приказу – згідно з наказом" тощо.
6. Звертаємо увагу на логічний виклад своїх думок і грамотне написання документів. Для цього проводимо заняття з редагування текстів, що сприяє підвищенню рівня мовної культури.
7. Мовні засоби, що використовуються в діловому мовленні, вимагають опрацювання юридичної термінології, а також синонімів (стежити – слідкувати; стежити за підозрюваним – слідкувати за текстом; скасувати – відмінити; скасувати закон – відмінити зустріч).
8. Переклад юридичних текстів з російської на українську мову застерігає від помилок у неправильному вживанні усталених форм, зворотів: прекращение договора – припинення договору; надзор за соблюдением законности – нагляд за дотриманням (додержанням) законності.

Як показує практика, основними видами завдань на практичних заняттях є творчі роботи, що сприяють виробленню в студентів та курсантів практичних умінь, потрібних для вживання зв'язних висловлювань професійної тематики. А саме: опрацювання основної та додаткової лінгвістичної літератури з вивченої теми; підготовка усних і письмових відповідей на запитання, що стосуються теоретичного фахового матеріалу; вправи аналітичного й конструктивного характеру з використанням різних типів словників; складання основних видів ділових паперів (за зразками); дослідження

функціонування тексту (художнього, наукового, публіцистичного, офіційно-ділового); побудова монологів, діалогів, полілогів на фахову тематику; написання анотацій на основі опрацьованої літератури; виступи з повідомленнями, обговорення та коментарі до виступів тощо. Діагностичний зріз ставив своїм завданням виявлення рівня мовної, психолого-педагогічної, спеціальної підготовки студентів. Отримання даних здійснювалося на підставі аналізу вузівської документації за результатами проведення атестації, заліків, іспитів після закінчення 1-го курсу: з психолого-педагогічних дисциплін (загальна педагогіка, загальна психологія), з мовних дисциплін (українська мова за професійним спрямуванням, мова ділових паперів), зі спеціальних дисциплін (починають вивчати з 2-го курсу). Дані свідчать про досить високий коефіцієнт успішності засвоєння студентами психолого-педагогічних дисциплін, мовної підготовки та спеціальної підготовки в усіх групах: КГ та ЕГ. У студентів контрольної групи (КГ) показники знань педагогіки та психології дещо вищі у порівнянні з експериментальною (ЕГ). У той же час загальна величина відмінності між середніми коефіцієнтами успішності 0,8 в КГ і ЕГ свідчить про рівність груп за даним показником.

Про рівність груп у питанні мовної підготовки свідчать коефіцієнти успішності, що складає 0,8.

Мовноправова культура є необхідною основою подальшого розвитку та поглиблення демократичних процесів у суспільстві, без чого не може бути створено правової держави.

Усім відомо, що мовленнєва культура особистості великою мірою залежить від її зорієнтованості на основі риси бездоганного, зразкового мовлення.

Культура мови, на думку І. Дзюби, - це проблема, що так чи інакше наявна в усякій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, узагалі людей, небайдужих до виражальних можливостей слова або до престижу своєї мови [1]. Ми провели опитування студентів контрольної (КГ) і експериментальної (ЕГ) груп з метою виявлення прояву пізнавально-риторичної, мовленнєвої і комунікативної активності студентів у навчально-виховному процесі ВНЗ і одержали такі результати: виступають з доповідями та повідомленнями – 31% студентів у контрольній (КГ) і 32,7% - відповідно в експериментальній (ЕГ) групах; ставлять запитання з теми – 24,3% студентів у контрольній (КГ) і 24,6% - відповідно в експериментальних (ЕГ) групах; подають репліки з місця – 48,9% студентів із контрольної (КГ) та 42,5% - відповідно з експериментальної (ЕГ) груп; перевагу віддають тому, щоб слухати інших і не втручатися в дискусію – 62,5% студентів у контрольній (КГ) та 60,3% - відповідно в експериментальній (ЕГ) групах.

Вважаємо, що це є принципово важливим не лише для мовної компетенції слухача та курсанта, а й змінить ставлення до себе, до української мови, до своєї держави, дозволить побачити те, чого так бракує сьогодні кожному практичному працівникові – усвідомлення себе як представника української нації, адже висока мовленнєва культура – це запорука успіху фахівця-юриста.

Отже, володіння рідною українською мовою, її культурою – завдання кожного свідомого громадянина нашої держави, який зобов'язаний вільно володіти усним її лексичним багатством. Якщо українська мова функціонуватиме як мова повноправного державного народу, задовольнятиме всі потреби суспільного життя – зникнуть непорозуміння, напруження, її поважатимуть як у державі, так і за її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. Поради на щодень / І. Дзюба, О. Пономарів // Культура слова: Мовностилістичні поради. – К., – С. 3.
2. Зимняя И. Лингвопсихология речевой деятельности / И. Зимняя. – Москва; Воронеж, 2001.
3. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – №8. – С. 30.
4. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – К., 1994.
5. Словник довідник з української лінгводидактики / [ред. М. Пентилюк]. – К., 2003

Подано до редакції 06.05.09

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается сущность, содержание и задание речевой подготовки студентов – будущих юристов ВУЗов МВД Украины. Доказывается, что языково-правовая культура необходима для дальнейшего развития та углубления демократических процессов в обществе, без чего не может быть образовано правового государства.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядається сутність, зміст і завдання мовленнєвої підготовки студентів – майбутніх юристів ВНЗ МВС України. Доведено, що мовленнєво-правова культура необхідна для подальшого розвитку та поглиблення демократичних процесів у суспільстві, без чого не може бути утворено правової держави.

SUMMARY

The article reveals the essence, contents and task of linguistic training of students – future lawyers at high educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Linguistic and law culture is necessary for further development and deepening of democratic processes in society without which the constitutional state can't be formed.

Ключевые слова: речевая подготовка студентов, языково-правовая культура, коммуникативно-речевые умения, речевая личность.

Ключові слова: мовленнєва підготовка студентів, мовленнєво-правова культура, комунікативно-мовні вміння, мовна особистість.

Keywords: speech training of students, language and law culture, communicative and speech skills, speech personality.